

นิพพานระหว่างวัน

๑๒ มกราคม ๒๕๕๕

อ.สุธีร์ ทุมทอง

นิพพานระหว่างวัน

๑. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนิพพาน
๒. นิพพานเป็นสภาวะมีอยู่จริง
๓. สังขาร กับ นิพพาน
๔. ประเภทของนิพพาน
๕. นิพพานระหว่างวัน
๖. ข้อปฏิบัติให้ถึงนิพพาน

๑. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนิพพาน

๑.๑ อริยปริเยสนา

การแสวงหาที่ประเสริฐ เป็นอย่างไร

คือ คนบางคนในโลกนี้ ตนเองมีความเกิดเป็นธรรมดา ทราบชัดถึงโทษ
ในสิ่งที่มีชีวิตเกิดเป็นธรรมดา ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเกิด
ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า และเกษมจากโยคะ

ตนเองมีความแก่เป็นธรรมดา ..ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความแก่ ..

ตนเองมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ..ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเจ็บไข้

ตนเองมีความตายเป็นธรรมดา .. ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความตาย

ตนเองมีความเศร้าโศกเป็นธรรมดา ..ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มีความเศร้าโศก

ตนเองมีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา ..ย่อมแสวงหานิพพานที่ไม่มี

ความเศร้าหมอง ..

ม.มู. ๑๒/๒๗๕ ปาสาริสูตร

๑.๒ เห็นได้ยาก

ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต
ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกะ ละเอียด บัณฑิต(เท่านั้น)จึงจะรู้ได้ ส่วนหมู่ประชา
ผู้รุกรมย์ด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัย ฐานะที่หมู่สัตว์ผู้
รุกรมย์ด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัยนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่เห็น
ได้ยาก กล่าวคือ หลักอทิปปัจจยตา หลักปฏิจจสมุปบาท
ถึงแม้ฐานะอันนี้ ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยากนัก กล่าวคือ ความสงบแห่งสังขาร
ทั้งปวง ความสลัดทิ้งอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา วิราคะ นิโรธ นิพพาน
ม.ม. ๑๒/๒๘๑ ปาฐวาริสูตร

๑.๓ เลิศสุด

ธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง หรือธรรมที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง มีประมาณเท่าใด
วิราคะ (ความคลายกำหนัด) คือ ความสร้างความเมา ความดับความกระหาย
ความถอนอาลัย ความตัดวิภวภูตะ ความสิ้นตัณหา ความคลายกำหนัด
ความดับทุกข์ นิพพาน เรากล่าวว่า เลิศกว่าธรรมเหล่านั้น
บุคคลผู้เลื่อมใสในวิราคธรรม ชื่อว่า เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ
และวิบากที่เลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ
อ.จตุกก. ๒๑/๓๔ อัคคัปปสาทสูตร

๑.๔ จริงสูตร

ความหลุดพ้นของภิกษุนั้น เป็นอันตั้งอยู่ ไม่กำเริบในสัจจะ
เพราะว่าสิ่งใดมีความเลอะเลือนเป็นธรรมดา สิ่งนั้นเป็นของเท็จ
สิ่งใดไม่มีความเลอะเลือนเป็นธรรมดา สิ่งนั้นเป็นของจริงคือนิพพาน
เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้เพียบพร้อมแล้วอย่างนี้ จึงชื่อว่าเป็นผู้ประกอบด้วย
อธิฐานธรรมคือสัจจะอันยอดเยี่ยมนี้
เพราะสัจจะนี้เป็น**บรมอริยสัจ**คือ**นิพพาน**
อันไม่มีความเลอะเลือนเป็นธรรมดา

ม.อ. ๑๔/๓๖๖ ชาติวิภังคสูตร

๑.๕ ที่สุด

๑. ธรรมทั้งปวงมีฉันทะเป็นมูล
๒. ธรรมทั้งปวงมีมนสิการเป็นต้นกำเนิด
๓. ธรรมทั้งปวงมีผัสสะเป็นเหตุเกิด
๔. ธรรมทั้งปวงมีเวทนาเป็นที่ชุมนุม
๕. ธรรมทั้งปวงมีสมาธิเป็นประมุข
๖. ธรรมทั้งปวงมีสติเป็นใหญ่
๗. ธรรมทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอดยิ่ง
๘. ธรรมทั้งปวงมีวิมุตติเป็นแก่น
๙. ธรรมทั้งปวงมีอมตะเป็นที่หยั่งลง
๑๐. ธรรมทั้งปวงมีนิพพานเป็นที่สุด

อ.ทสก. ๒๔/๕๘ มุลกสูตร

๒. นิพพานเป็นสภาวะมีอยู่จริง

นิพพานมีอยู่

ภิกษุทั้งหลาย **อายตนะมีอยู่** (แต่) ในอายตนะนั้นไม่มีปฐวีธาตุ
ไม่มีอาโปธาตุ ไม่มีเตโชธาตุ ไม่มีवाโยธาตุ
ไม่มีอากาศาณัญจายตนะ ไม่มีวิญญาณัญจายตนะ ไม่มีอากิญจัญญายตนะ
ไม่มีเนวสัณญานาสัณญายตนะ ไม่มีโลกนี้ ไม่มีโลกหน้า
ไม่มีดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ทั้งสองนั้น
ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เรียกอายตนะนั้นว่า มีการมา มีการไป มีการตั้งอยู่
มีการจุติ มีการอุบัติ อายตนะนั้นไม่มีที่ตั้งอาศัย ไม่เปลี่ยนแปลง
ไม่มีอารมณ์ยึดเหนี่ยว นี่แหละที่สุดแห่งทุกข์

ขุ.อ. ๒๕/๗๑ ปฐมนิพพานปฏิสังขตสูตร

นิพพานมีอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่ปรากฏ

ไม่ถูกเหตุสร้าง ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง มีอยู่

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่ปรากฏ ไม่ถูกเหตุสร้าง

ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง จักไม่มี

ในโลกนี้ก็จะไม่ปรากฏภาวะสลัดออกจากธรรมชาติที่เกิดขึ้นแล้ว

ที่ปรากฏแล้ว ที่ถูกเหตุสร้างแล้ว ที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะธรรมชาติที่ไม่เกิด ไม่ปรากฏ

ไม่ถูกเหตุสร้าง ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง มีอยู่

ฉะนั้น จึงปรากฏภาวะสลัดออกจากธรรมชาติที่เกิดขึ้นแล้ว

ที่ปรากฏแล้ว ที่ถูกเหตุสร้างแล้ว ที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งแล้ว

บุ.อ. ๒๕/๗๓ ตติยนิพพานปฏิสังขตสูตร

๓. สังขาร กับ นิพพาน

สังขารเป็นทุกข์ นิพพานเป็นสุข

ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง
สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์อย่างยิ่ง
บัณฑิตรู้เรื่องนี้ตามความเป็นจริงแล้ว
ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง
เพราะนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

ขุ.ธ. ๒๕/๒๐๓

สังขาร กับ นิพพาน

ความเกิดขึ้นเป็นสังขาร ความไม่เกิดขึ้นเป็นนิพพาน”

“ความเป็นไปเป็นสังขาร ความไม่เป็นไปเป็นนิพพาน”

“นิमितเป็นสังขาร อนิमितเป็นนิพพาน”

“กรรมเป็นเครื่องประมวลมาเป็นสังขาร ความไม่มีกรรมเป็นเครื่อง
ประมวลมาเป็นนิพพาน”

“ปฏิสนธิเป็นสังขาร ความไม่มีปฏิสนธิเป็นนิพพาน”

“คติเป็นสังขาร อคติเป็นนิพพาน”

“ความบังเกิดเป็นสังขาร ความไม่บังเกิดเป็นนิพพาน”

“ความอุบัติเป็นสังขาร ความไม่อุบัติเป็นนิพพาน”

ช.ป. ๓๑/๑๐ ญาณกถา

สังขาร กับ นิพพาน

“ความเกิดเป็นสังขาร ความไม่เกิดเป็นนิพพาน”

“ความแก่เป็นสังขาร ความไม่แก่เป็นนิพพาน”

“ความเจ็บไข้เป็นสังขาร ความไม่เจ็บไข้เป็นนิพพาน”

“ความตายเป็นสังขาร ความไม่ตายเป็นนิพพาน”

“ความเศร้าโศกเป็นสังขาร ความไม่เศร้าโศกเป็น นิพพาน”

“ความรำพันเป็นสังขาร ความไม่รำพันเป็นนิพพาน”

“ความคับแค้นใจเป็นสังขาร ความไม่คับแค้นใจเป็นนิพพาน”

ขุ.ป. ๓๑/๑๐ ญาณกถา

๕. ประเภทของนิพพาน

ประเภทนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย นิพพานธาตุ ๒ ประการนี้ นิพพานธาตุ ๒ ประการ อะไรบ้าง
คือ ๑. สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ ๒. อนุอุปาทิเสสนิพพานธาตุ

สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ เป็นอย่างไร

ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระอรหันตจีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว
สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ เพราะอินทริย์ ๕ ที่ยังคงอยู่
ไม่ดับไป ภิกษุนั้นจึงประสบอริยธรรมและอนิยธรรม เสวยสุขและทุกข์อยู่
ภิกษุทั้งหลาย ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะของภิกษุนั้น
เราเรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ

บุ.อิตติ. ๒๕/๔๔ นิพพานธาตุสูตร

ประเภทนิพพาน

อนุภาติเสสนิพพานธาตุ เป็นอย่างไร

ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นพระอรหันตจีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว
สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ ภิกษุทั้งหลาย เวทนาทั้งปวง
ในอรรถาพินันต์แห่งของภิกษุนั้น อันตัณหาเป็นต้นให้พลัดพลินไม่ได้ต่อไป
แล้ว จักระงับดับสนิท ภิกษุทั้งหลาย สถานะดังกล่าวนี้

เราเรียกว่า อนุภาติเสสนิพพานธาตุ

ขุ.อิติ. ๒๕/๔๔ นิพพานธาตุสูตร

ประเภทนิพพาน

สัมมาทิฏฐิมนิโรธ ๕ อะไรบ้าง คือ ๑. วิกัมภนิโรธ (ดับด้วยข่มไว้)
๒. ตทังคนิโรธ (ดับด้วยองค์นั้น ๆ) ๓. สมุจเฉทนิโรธ (ดับด้วยตัดขาด)
๔. ปฏิปัสสัทธนิโรธ (ดับด้วยสงบระงับ)
๕. นิสสรณนิโรธ (ดับด้วยสลัดออกได้)

นิโรธในการข่มนิ वर्ณของภิกษุผู้เจริญปฐมฌาน, นิโรธในการละทิฏฐิด้วย
องค์นั้นๆ ของภิกษุผู้เจริญสมาธิที่เป็นส่วนแห่งการชำแรกกิเลส,
สมุจเฉทนิโรธของภิกษุผู้เจริญโลกุตตรมรรคที่ไปถึงความสิ้นไป,
ปฏิปัสสัทธนิโรธในขณะแห่งผล,
และนิสสรณนิโรธที่เป็นความดับคืออมตธาตุ

ขุ.ป. ๓๑/๒๔ มัคคังคนิทเทศ

๕. นิพพานระหว่างวัน

ตถกนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุรูปร่างไม่เที่ยง แปรผันไป คลายไป ดับไป
เห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า รูปในกาลก่อน
และรูปทั้งปวงในบัดนี้ ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา
ก็จะละโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสได้ เพราะละโสกะเป็นต้น
เหล่านั้นได้ จึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ก็อยู่เป็นสุข

ภิกษุผู้อยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า ผู้ดับกิเลสแล้วด้วยองค์ธรรมนั้น

ส.บ. ๒๔/๔๓ อตตทีปสูตร

สันติภูฏิกนิพพาน

ท่านพระอุทายีถามว่า ผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สันติภูฏิกนิพพาน
สันติภูฏิกนิพพาน” ท่านผู้มีอายุ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ
พระผู้มีพระภาค จึงตรัสสันติภูฏิกนิพพาน”

ท่านพระอานนทตอบว่า “ผู้มีอายุ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้สงัดจากกาม ..
บรรลุปฐมฌานอยู่ได้ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสสันติภูฏิกนิพพานโดยปริยายแล้ว ..

ภิกษุล่วงแนวสัตตยานาสัตตยายตนฌานโดยประการทั้งปวง
บรรลुสัตตยยาเวทยิตนิโรธอยู่ อาสวะทั้งหลายของเธอหมดสิ้นแล้ว
เพราะเห็นด้วยปัญญา ด้วยเหตุเพียงเท่านี้

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสสันติภูฏิกนิพพานโดยนิปปริยายแล้ว”

อ.นวก. ๒๓/๔๙ สันติภูฏิกนิพพานสูตร

๖. ข้อปฏิบัติให้ถึงนิพพาน

ไกลั่นนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ไม่อาจเสื่อม
ชื่อว่าอยู่ไกลั่นนิพพานแน่แท้ ธรรม ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ
ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. สมบูรณ์ด้วยศีล
๒. คู้มครองทวารในอินทริย์ทั้งหลาย
๓. รู้จักประมาณในการบริโภค
๔. ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ

อ.จตุกก. ๒๑/๓๗ อปริหานิยสูตร

โกลันิพพาน

ภิกษุผู้ยินดีในความไม่ประมาท

หรือมีปกติเห็นภัยในความประมาท

ไม่อาจเสื่อม เชื่อว่าอยู่โกลันิพพานแน่แท้

อ.จตุกก. ๒๑/๓๗ อปริหานิยสูตร

โน้มนำนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำคงคาไหลไปสู่ทิศปรາจีน บ่าไปสู่ทิศปรາจีน
หลากไปสู่ทิศปราจีน แม่น้ำใด ภิกษุก็ฉนั้นนั้นเหมือนกัน
เมื่อเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
ย่อมโน้มไปสู่นิพพาน **โน้มนำสู่นิพพาน** โอนไปสู่นิพพาน
ตัม. ๑๕/๕๑ ปฐมปาจินนินนสูตร

สัพปาเยกัณิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติที่เป็นสัพปาเยกัณิพพานแก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ปฏิบัติที่เป็นสัพปาเยกัณิพพาน นั้นเป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นว่า จักขุไม่เที่ยง เห็นว่า รูปไม่เที่ยง
เห็นว่า จักขุวิญญาณไม่เที่ยง เห็นว่า จักขุสัมผัสไม่เที่ยง
เห็นว่า แม้ความเสวยอารมณ์ ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์
ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็ไม่เที่ยง

ส.สพ. ๑๘/๑๔๗ ปฐมนิพพานสัพปาเยกัณิพพานสูตร

สัพปาเยกัณิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิปทาที่เป็นสัพปาเยกัณิพพานแก่เธอทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ปฏิปทาที่เป็นสัพปาเยกัณิพพาน นั้นเป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นว่า จักขุเป็นทุกข์ เห็นว่า รูปเป็นทุกข์
เห็นว่า จักขุวิญญาณเป็นทุกข์ เห็นว่า จักขุสัมผัสเป็นทุกข์
เห็นว่า แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์
ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นทุกข์

ส.สพ. ๑๘/๑๔๘ ทุติยนิพพานสัพปาเยกัณิพพานสูตร

สัพปาเยแกนนิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติที่เป็นสัพปาเยแกนนิพพานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ปฏิบัติที่เป็นสัพปาเยแกนนิพพาน นั้นเป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเห็นว่า จักขุเป็นอนัตตา เห็นว่า รูปเป็นอนัตตา
เห็นว่า จักขุวิญญาณเป็นอนัตตา เห็นว่า จักขุสัมผัสเป็นอนัตตา
เห็นว่า แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขหรือทุกข์หรือมิใช่สุขมิใช่ทุกข์
ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัยก็เป็นอนัตตา

ล.สพ. ๑๘/๑๔๕ ตติยนิพพานสัพปาเยปฏิบัติสูตร

สัพปาเยกัณิพพาน

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติที่เป็นสัพปาเยกัณิพพานแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ปฏิบัติที่เป็นสัพปาเยกัณิพพาน นั้นเป็นอย่างไร

เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร “จักขุเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา’”

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

ถ.สพ. ๑๘/๑๕๐ จตุตถนิพพานสัพปาเยกัณิพพาสนสูตร

สวัสดีครับ

